

ULUSLARARASI GÖÇ HUKUKU PERSPEKTİFİNDE YERİNDEN EDİLMİŞ SURIYELİLERİN TÜRKİYE'DEKİ STATÜSÜ

Adem ÇİÇEKSÖĞÜT

Kırkireli Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans
Öğrencisi

ademciceksogut@gmail.com

Özet

Suriye'de Mart 2011'de başlayan iç savaş birçok Suriyelinin hayatını kaybetmesine veya ülkesini terk ederek komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmasına neden olmuştur. Ülkelerini terk eden Suriyelilerin büyük bölümü Türkiye'ye sığınmıştır. Türkiye, kendisine sığınan Suriyelilere açık kapı politikası uygulamış, bu nedenle Türkiye'deki Suriyelilerin sayısı kısa süre içerisinde milyonları bulmuştur. Türkiye, taraf olduğu Uluslararası Göç Hukuku'na göre Avrupa dışından gelen kişileri mülteci olarak kabul etmemektedir. Bu nedenle Suriyeliler ilk etapta "misafir" olarak tanımlanmış ve bu doğrultuda sağlık, barınma, yiyecek gibi temel ihtiyaçları karşılanmıştır. Ancak, Suriyelilerin kalış sürelerinin uzaması ve sayılarının artması, Suriyelilerin Türkiye üzerinde sosyo-ekonomik bir sorun olmalarına neden olmuştur. Bununla birlikte, Türkiye'nin var olan hukuki düzenlemeleri Suriyelilere statü belirleme konusunda yaşanan sorunlara çözüm üretmemiştir. Bu çalışmada, uluslararası göç hukuku ve Türkiye'nin var olan hukuki düzenlemeleri dikkate alınarak Suriyelilerin Türkiye'deki statüleri belirlenmeye çalışılacaktır. Ayrıca, Suriyelilerin statü, hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen yeni düzenlemeler değerlendirilecek, sosyo-ekonomik sorunların giderilmesi adına öneriler sunularak yapılacak çalışmalara kolaylık sunulmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Uluslararası göç hukuku, Suriyeliler, Geçici koruma, Mülteci, Mültecilerin hukuki durumuna dair sözleşme, Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu

THE STATUS OF DISPLACED SYRIANS IN TURKEY IN THE PERSPECTIVE OF INTERNATIONAL MIGRATION LAW

Abstract

Syrian Civil War that broke out in March 2011 caused many Syrians to death or to abandon their country and take refuge in neighbor countries. A large part of the Syrians who abandoned their countries took refuge in Turkey. Turkey has implemented "open door policy" to Syrian refugees, so the number of Syrians in Turkey reached millions in a short span of time. According to International Migration Law, Turkey, as a party to it, does not accept refugees from outside Europe. For this reason, firstly, the Syrians were defined as "guests" and basic needs such as health, shelter and food were met in this direction. However, the extension of the length of the stay of the Syrians and the increase of numbers have caused the Syrians to become a socio-economic problem for Turkey. In addition, the existing legal arrangements of Turkey have not been able to provide solutions to the problems of determining status for Syrian people. In this study, it will be tried to determine the status of Syrian people in Turkey taking into consideration the international migration law and existing legal arrangements of Turkey. In addition, new regulations will be assessed to determine the status, rights, and obligations of Syrian people, and proposals will be made on behalf of socioeconomic problems and efforts will be made to facilitate the work to be done.

Key words: International migration law, Syrians, Temporary protection, Refugee, Convention on the Legal Status of Refugees, Foreigners and International Protection Act

GİRİŞ

Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının en yakın olduğu coğrafyada yer alan Türkiye tarih boyunca pek çok kitlesel göçe ev sahipliği yapmıştır. Türkiye sahip olduğu bu jeopolitik özelliği nedeniyle 1980 sonrası zorunlu göç durağı konumuna gelmiştir. Bu süreçte, 1979 İran devrimi sonrası batıya gitmek isteyen İran vatandaşları, 1989 yılında Bulgaristan'dan gelen Türk soyundaki göçmenler, Irak'ta sorun yaşayan Kuzey Iraklılar, Yugoslavya iç savaşı sonrası göç etmek zorunda kalan kişiler ve Kosova krizi sonrası göç etmek zorunda olan kişiler Türkiye'ye sığınmışlardır.

Türkiye yaşanan göçler sonucu yabancılara statü belirlemek, hak ve yükümlülüklerini düzenlemek amacıyla, uluslararası göçe ilişkin birtakım hukuki düzenlemeler yapmıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesinin kabulünden önce; 14.06.1934 tarihinde kabul edilen 2150 sayılı İskan Kanunu'nun, 15.07.1950 tarihinde kabul edilen 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun ve yine aynı tarihte kabul edilen 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'un bazı maddelerinde mültecilere ve göçmenlere uygulanacak prosedürlere yer verilmiştir. Ancak Türkiye'de uluslararası göçe ilişkin temel düzenlemeyi, 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme oluşturmaktadır. Bu düzenleme ile mülteci statüsü belirlemede iki kısıtlama getirilmiştir. Bunlardan ilki, "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ifadesi kullanılarak yapılan "tarih sınırlaması" iken, ikincisi ise "Avrupa'da meydana gelen olaylar" ifadesi ile yapılan "coğrafi kısıtlama"dır. Sözleşmeye taraf olan ülkeler, 2 Ekim 1967 tarihinde yürürlüğe giren Mültecilerin Hukuksal Statüsüne Dair Protokol ile coğrafi ve tarih sınırlamalarını kaldırarak etki alanlarını genişletmiştir. Türkiye, 1967 Mültecilerin Hukuksal Statüsüne Dair Protokol'ü 1 Temmuz 1968 tarihli ve 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı kabul ederek tarih sınırlamasını kaldırmış, ancak coğrafi sınırlamayı korumaya devam etmiştir. Mülteci ve sığınmacı ile ilgili işlemlerin yasal temele dayandırılması ise 14.09.1994 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile çıkarılan 1994 iltica/sığınmacı yönetmeliğiyle gerçekleştirilmiştir.

Günümüzde Arap Baharı'nın etkisiyle Türkiye'nin doğusunda kalan Müslüman ülkelerde yaşanan iç savaşlar, ortak inanç ve kültürün yanı sıra, Avrupa ülkelerine komşu olmasından dolayı Türkiye'ye olan göçü artırmaktadır. Bu göçlerden en ciddi olanı 2011 yılında Suriye Arap Cumhuriyeti'nde başlayan iç karışıklık sonucu ülkelerini terk eden Suriyeliler tarafından gerçekleştirilmiştir. Suriye Arap Cumhuriyeti'nde 2011 yılında meydana gelen olaylar ülkeyi iç savaşa sürüklemiş, milyonlarca Suriyeli ülkesinden ayrılmak zorunda kalmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti devleti taraf olduğu Uluslararası Göç Hukuku'na göre Avrupa dışından gelen kişileri mülteci olarak kabul etmemektedir. Dolayısıyla, Türkiye'ye sığınan Suriyeliler'e hukuki statü belirlemede kavram kargaşası yaşanmış, hakları ve yükümlülükleri hakkında belirsizlikler oluşmuştur. Türkiye'nin hâlihazırda varolan uluslararası göçe ilişkin hukuki düzenlemeleri yaşanan belirsizliğe çözüm üretememiş, buna istinaden sorunun çözümü adına yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler; Nisan 2012'de Başbakanlık tarafından yayımlanan 62 sayılı

“Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge”, 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 18 Ocak 2013 tarihli 2013/1 sayılı Genelge, 22 Ekim 2014 tarihinde “Geçici Koruma Yönetmeliği”dir. Ayrıca, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuş ve daha insani ve hak temelli bir kurum oluşturulmuştur.

Bu çalışmanın ilk bölümünde, zorunlu göçe ilişkin kavramsal çerçeve ele alınacaktır. İkinci bölümde, Dünyada ve Türkiye’de göç hareketlerinin gelişim süreci ile zorunlu göçe ilişkin yasal düzenlemeler incelenecek; üçüncü bölümde ise Suriye’nin içinde bulunduğu durum hakkında bilgi verilerek, bunun Türkiye’ye yansımaları değerlendirilerek çıkarılan kanun ve yönetmelikler ışığında, Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki durumları hakkında bilgi verilecektir. Elde edilen tüm verilerin analizi sonuç ve öneriler kısmında tartışılacaktır.

1. GÖÇMENLERİN HUKUKİ STATÜSÜNE İLİŞKİN BAZI KAVRAMLAR

Göçmenlerin hukuki statüsüne ilişkin kavramlardan; mülteci, göçmen, sığınmacı, geçici koruma ve muhacir yakın anlam içermelerinden dolayı sıkça birbirleriyle karıştırılan kavramlardır. Söz konusu kavramlar; bir göçün gerçekleşmesi sonucu kazanılan statüler olması dolayısıyla birbirleriyle benzerlikler içermesine rağmen, özellikle göçün gerçekleşme nedenlerinin ve Türkiye’nin taraf olduğu Uluslararası Göç Hukuku’nda varolan coğrafi kısıtlama dikkate alınarak, göçün gerçekleştiği bölgelerin farklılık göstermesi sonucu farklılıklar arz etmektedir..

Göçmen; daha iyi bir yaşam sürmek amacıyla kendi ülkesini terk edip, refah düzeyi daha yüksek bir ülkeye göç eden kişiye denir. Göçmen statüsünü kazanma prosedürleri başvurulmuş ülkeye göre değişebilir. Ayrıca vurgulamak gerekir ki; göçmenler zulme uğramaları veya bir tehlikeye maruz kalmaları sonucu değil, ekonomik nedenlerden dolayı göç etmiş kişilerdir.

Birleşmiş Milletler, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi’ ne göre mülteciyi; *"ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi"* olarak tanımlar (www.unhcr.org). Türkiye ise mülteciyi: *"Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statü"* olarak tanımlamıştır (www.goc.gov.tr). Türkiye’de ve Birleşmiş Milletler’de, bir yabancıya mülteci statüsü kazanabilmesi için bahsedilen nedenlerden dolayı zulme uğramaları ya da bir tehlikeye maruz kalmaları veya kendilerini böyle bir tehlike içinde

hissetmeleri gerekmektedir. Bu durum yapılan tanımların benzer yönlerini gösterirken, tanımlar arasında en önemli ayrımı; Türkiye'nin mülteci statüsü kazanılmasında "Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar" ibaresiyle uyguladığı coğrafi kısıtlama oluşturmaktadır.

Acil ve geçici koruma ihtiyacı ile Türkiye'ye kitlesel olarak sığınan yabancılar için geçici koruma statüsü verilmektedir. Geçici olması ve coğrafi sınır gözetmemesi ile mülteci statüsünden ayrılmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü'nün hazırladığı Göç Terimleri Sözlüğü (2009) geçici korumayı; " *Menşe ülkelerine dönemeyen üçüncü ülke kişilerinden kaynaklanan kitlesel bir akının meydana gelmesi ya da derhal meydana gelebilecek olması durumunda, özellikle söz konusu kişilerin ya da koruma gerektiren diğer kişilerin yararına olarak, sığınma sisteminin etkin işleyişi üzerinde olumsuz etki yaratmadan sığınma sisteminin işletilememesi riski varsa, bu kişilere acil ve geçici koruma sağlamak amacıyla sağlanan istisnai özellikteki prosedür*" olarak tanımlamıştır.

2. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI GÖÇE İLİŞKİN HUKUKİ DÜZENLEMELER

Kendi topraklarında zulüm görmesinden dolayı kaçıp topraklarını terk eden insanların ve bu insanların korunması gerekliliği insanlık tarihinin en eski sorunlarından biridir. Hititler, Antik Yunanlılar, Babiller ve Asurlular gibi oldukça eski topluluklarda bile bu sorunlara referans olabilecek metinlerin bulunduğu söylenebilir (www.unhrc.org.tr).

Kitlesel insan, yük ve bilgi transferi, James Watt'ın buhar makinası ile başlayan ulaşım ve iletişim alanlarında ki muazzam ilerlemeler sonucu 20. yüzyılda oldukça yaygınlaşmıştır. Ancak, göç hareketlerinin tamamı, insanların kendi isteği doğrultusunda gerçekleşmemiştir. Yaşanan teknolojik gelişmeler sadece insanlığa fayda sağlayacak alanlarda değil, insanlığın kitlesel yok oluşuna neden olacak silahların yaratılmasında da kendini göstermiştir. Bu silahlarla yıkım alanı genişleyen şiddet sebebiyle, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok insan yerinden edilmiştir (www.ohchr.org).

Yerinden edilen kişiler umuda yolculuklarını çoğu zaman tamamlayamazlar. Bir kısmı yolda kötü koşullar sebebiyle yaşamlarını yitirir. Yolculuklarını tamamlayan kişilerin ise küçük bir kısmı insani yaşam standartlarına sahip olurlar. Geriye kalan büyük bir kısım kötü şartlar altında sokaklarda veya olması gerekenden çok daha fazla kişiyle birlikte standartların çok altında bir evde yaşayarak hayatlarını sürdürmeye çalışırlar. Bu nedenle, tarih boyunca çözülemeyen, hatta büyüyerek devam eden mültecilik sorununun yarattığı olumsuzlukların çözümü ya da hafifletilmesi adına birçok adım atılmıştır.

Antik Yunan'dan, 17. yüzyıla kadar yerinden edilmiş insanların korunması din aracılığı ile sağlanmıştır. Zulüm gören insanlar kutsal kabul edilen alanlara sığınabilir ve orada hiçbir müdahale görmeden yaşayabilirdi. Nitekim, Orta Çağ Avrupası'nda görülen ve Victor Hugo'nun "Notré Dame'ın Kamburu" eserinde de bahsettiği "kiliseye sığınanların dokunulmazlığı" anlayışını, din olgusunun

koruyucu özelliğinin varlığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Ancak din, 17. yüzyıla gelindiğinde bu koruyuculuk özelliğini kaybetmiş ve bu kural ihlal edilmeye başlanmıştır. Kendi topraklarını terk eden insanlar, din olgusunun kaybettiği koruyuculuk özelliğine alternatif olarak devleti görmüşler ve 17. yüzyıldan sonraki dönemlerde devletlere sığınmaya başlamışlardır (Nurcan, 2012). Avrupa, özellikle Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında alışılmışın dışında büyük göç hareketliliğine maruz kalmıştır. Yaşanan yerinden edinmenin önemli seviyelere ulaşması, mülteciliğin en önemli sorunlardan biri haline gelmesini ve mültecilik sorununun çözümü için uluslararası adımların atılmasını zorunlu hale getirmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sonrası mültecilik sorununun çözümü adına çeşitli çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmalardan en önemlileri arasında; Uluslararası Kızılhaç Örgütü tarafından 1921 yılında 1 milyon Rus mülteciye yardım edilmesi; Milliyet Cemiyeti'nin, 1931-1935 yılları arasında Yahudi ve diğer mültecilere yardım etmek amacıyla Amerikalı James McDonald'ı Yüksek Komiser olarak ataması sayılabilir. Bununla birlikte; Milletler Cemiyeti, 1922 yılında Türk-Yunan Savaşı sonucu oluşan mültecilerin, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Rus, Ermeni ve Alman mültecilerin korunması amacıyla birçok çalışmalar yürütmüştür(www.waynakh.com).

İkinci Dünya Savaşı'nın başlarında Avrupa'daki Nazi zulmü nedeniyle milyonlarca insan yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalmıştır. Bu sorunun çözümü amacıyla 1943 yılında finansmanının %70'ini ABD'nin sağladığı Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (BMYRİ) kurulmuştur. 1947 yılında ABD'nin siyasal nedenlerden dolayı yardımı kesmesi ve kuruluşun görevini daha fazla uzatmaması nedeniyle BMYRİ sona ermiştir (Özcan, 2005, s. 5-6).

İkinci Dünya Savaşı sonunda ise mültecilik hakları adına birçok gelişmeler meydana gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yaşanan ağır insan hakları ihlalleri bunun en önemli nedenidir. 1946 yılında Hükümetlerarası Mülteciler Komitesi'nin görevleri Uluslararası Mülteci Teşkilatı (UMT)'na devredilmiş, sonrasında ise 10 Aralık 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi düzenlenmiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde sığınma hakkı madde14'te; *"Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır."* şeklinde düzenlenmiştir. Uluslararası koruma sağlamak ve sorunlarına kalıcı çözümler temin etmek üzere, Uluslararası Mülteci Örgütü'nden daha kapsamlı bir örgüt ihtiyacı doğmuş ve 14 Aralık 1950 tarihinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kurulmuştur. Faaliyetlerine 1 Ocak 1951 tarihinde başlayan BMMYK, faaliyetlerine devam ederken, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme yirmi altı devlet tarafından 2 Temmuz 1951 tarihinde kabul edilmiş, 22 Nisan 1954 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme 'de yapılan mülteci tanımına iki kısıtlama getirilmiştir. Bunlardan ilki, "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ifadesi kullanılarak yapılan "tarih sınırlaması"yken, ikincisi ise "Avrupa'da meydana gelen olaylar" ifadesi ile yapılan "coğrafi kısıtlama"dır. Ayrıca; 1951 Sözleşmesi'ni imzalayan devletler, BM Genel Sekreterliği'ne yönelik herhangi bir zamanda yapacağı bir bildirimle, "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ibaresini, "Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar" olarak

kabul ettiklerini belirtip etki alanlarını genişletebilirler. Gelişen yeni olaylar sonucunda yerinden edilen kişilerin fazlaşmasıyla bu sınırlamaların kaldırılması zorunluluğu oluşmuştur (Ergüven & Özturanlı, 2013, s. 1016-1017).

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme’de yapılan sınırlamaların getirdiği kısıtlamalar nedeniyle sayıları her geçen gün artan mültecilerin sorunlarının çözülmemesi, sınırların kaldırılması zorunluluğu sonucunu doğurmuş ve BMMYK’nin girişimleriyle Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Protokol hazırlanmıştır. Mültecilerin Hukuksal Statüsü Dair Protokol BM Genel Kurulu tarafından, 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilmiş, 2 Ekim 1967 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir (www.waynakh.com). Yürürlüğe giren bu protokol hem coğrafi hem de tarihsel sınırlamaları kaldırarak 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’ni imzalayan devletlerin etki alanlarını genişletmiştir.

Bunların dışında kısmen de olsa mültecilik ile ilişkili birçok gelişme yaşanmıştır. Savaş Zamanında Sivil Kişilerin Korunmasına İlişkin 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmesi; Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi; İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme; Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme; Kadınlara Yönelik Her Tür Ayrımın Kaldırılmasına İlişkin BM Sözleşmesi; Çocuk Haklarına İlişkin BM Sözleşmesi; Vatansızlığın Önlenmesine İlişkin Sözleşmesi tamamen mültecilere yönelik olmasa da, içerdiği bazı maddeler mültecilik hukukuna kaynaklık etmiştir.

Mültecilik hareketleri İkinci Dünya Savaş’ından sonra Soğuk Savaş Dönemi’nde de artarak devam etmiş, özellikle Ortadoğu’daki savaşlar ve karmaşık yapıdan dolayı milyonlarca insan göç etmek zorunda kalmıştır.

Türkiye’de ise 1951 Cenevre Sözleşmesinin kabulünden önce yeterli seviyede olmasa da çeşitli düzenlemelerde Türkiye’de mültecilere ve göçmenlere uygulanacak prosedüre yer verilmiştir (Firiş, 2010, s. 236). Örneğin 14.06.1934 tarihinde kabul edilen 2150 sayılı İskan Kanunu mültecileri “Türkiye’de yerleşmek maksadile olmayıp bir zaruret ilcasile muvakkat oturmak üzere sığınanlar...” olarak tanımlar. Ayrıca; 15.07.1950 tarihinde kabul edilen 5682 sayılı Pasaport Kanunu’nun 4. maddesi ve 15.07.1950 yılında kabul edilen 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’un 1. Maddesi, Türkiye’de mültecilere ve göçmenlere uygulanacak olan prosedüre ilişkin hükümler içermektedir (Çelikel & Şanlı, 2007, s. 303-304). Türkiye’nin mülteci adayları ve sığınmacılarla ilgili mevzuatının en önemli dayanağını, 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre’de imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme oluşturmaktadır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da ortaya çıkan mülteci sorununu çözmeye yönelik imzalanan, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme ise 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Kartal & Başçı, 2014, s. 282).

1951 Cenevre Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, daha önce de bahsedildiği gibi mülteci statüsü belirlemede tarih ve coğrafi sınırlamalar ile imzalanmıştır. Ancak, değişen küresel

dinamiklerin öngördüğü şekilde, 1967 yılında New York Protokolü ile mülteci tanımı “İşbu Protokol bakımından, bu maddenin 3. fıkrasının uygulanması hali dışında, “mülteci” terimi, Sözleşme’nin 1.maddesinin A2 kısmında mevcut “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve...” ve “söz konusu olaylar sonucunda” ifadeleri metinden çıkarılmış addedilerek, Sözleşme’nin 1. maddesinde yer alan tanıma giren her şahıs anlamına gelecektir.” şeklinde değişmiş, mülteci statüsü verilirken uyulması gereken kriterlerden coğrafi ve tarih sınırlaması kaldırılmıştır (Ay & öte, 2005, s. 71; Kartal & Başçı, 2014, s. 283).

Türkiye, 1951 Cenevre Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme’yi hazırlayan ve ilk imzalayan devletlerden biri olmasına rağmen, sözleşmeye 29 Ağustos 1961 tarihli ve 359 sayılı onay kanunu ile 1967 Protokolü’ne ise 1 Temmuz 1968 tarihli ve 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile katılmıştır (Kalaycı, 2014, s. 6). Türkiye tarih sınırlamasını kaldırmış olsa da coğrafi sınırlamayı muhafaza etmeye devam etmiştir.

14.09.1994 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile çıkarılan “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”, mülteci ve sığınmacı ile ilgili işlemleri düzenlemiş ve yasal bir temele dayandırmıştır (Firiş, 2010, s. 237).

1994 iltica/sığınmacı yönetmeliğinin 3. maddesi; “1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol ile diğer kanun, tüzük ve yönetmeliklerdeki tanımlar saklı kalmak üzere bu Yönetmeliğin uygulanmasında;

Mülteci; Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı,

Sığınmacı: ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı, ifade eder.” hükmü ile mülteci ve sığınmacı tanımlarını yapmıştır.

Bu yönetmelik ile birlikte Avrupa’dan gelenleri diğer tüm koşulların sağlanması durumunda mülteci statüsüne alırken, Avrupa dışından gelenleri sığınmacı statüsüne alarak üçüncü ülkeye geçişleri sağlanıncaya kadar uluslararası koruma sağlamaktadır.

1994 İltica/Sığınmacı Yönetmeliği’nin 6. maddesi; Türkiye’ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica

etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden yabancıların taleplerinin, İçişleri Bakanlığı'nca 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi, Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin Protokol ve 1994 İltica/Sığınmacı Yönetmeliği dikkate alınarak karara bağlanacağı hükmünü içermektedir. Yine söz konusu yönetmeliğin 7. maddesinde; İçişleri Bakanlığı'nın, Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden yabancılara ilişkin işlemlerinde diğer bakanlık, kurum ve kuruluşlar ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Göç Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri ile işbirliğinde bulunabileceği belirtilmiştir (Firih, 2010, s. 237-239).

2006/9938sayılı karar ile 1994 iltica/sığınmacı yönetmeliğinin 4, 5, 6, 7 ve 30. maddeleri 16 Ocak 2006 tarihinde bakanlar kurulu tarafından düzenlenmiştir (Ekşi, 2010a, s. 53).

İçişleri Bakanlığına bağlı Göç ve İltica Bürosu, 1999 yılında göç ve iltica alanında mevzuat geliştirmek amacıyla kurulmuş, AB politikalarıyla uyumlu bir politika geliştirilmesi adına 11.04.2013 tarihinde 6458 Sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”nun Resmi Gazete’de yayımlanması ile Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü adıyla kurumsallaşmıştır (Kartal & Başçı, 2014, s. 283).

Göç hukuku konusundaki bu düzenlemelerin yanında mülteci ve sığınmacılara ilişkin antlaşmalar kanunlar, bakanlar kurulu kararları yönetmelikler; mülteci ve sığınmacılara ilişkin hükümler içeren antlaşmalar, kanunlar, tüzükler, yönetmelikler ve tebliğler; mültecilereve sığınmacılara uygulanabilir nitelikte hükümler içeren milletlerarası antlaşmalar, kanunlar, tüzükler ve yönetmelikler de bulunmaktadır (Ekşi, 2010b, s. 3-352). 22 Haziran, 2006 tarihli 57 sayılı genelge, 4 Haziran 2003'te yapılan Vatandaşlık Kanunu'nun 5. maddesine getirilen değişiklik, 25 Mart 2005 tarihli Sığınma ve Göç Ulusal Eylem Planı bunlara örnek verilebilir (İçduygu & Aksel, Türkiye'de Düzensiz Göç, 2012, s. 43).

3. TÜRKİYE'YE YÖNELİK ZORUNLU GÖÇ HAREKETLERİNİN GELİŞİM SÜRECİ

Anadolu toprakları; çok eski tarihlerden günümüze de devam eden bir şekilde yerinden edilmiş insanların sığındıkları bir liman olmuştur. Bu konuda; Avusturya-Macaristan İmparatorluğunda meydana gelen ayaklanmalar sonucu Türkiye'ye sığınan ve geri verilmeyen Macar ve Leh mültecileri örnek olarak verilebilir. Diğer önemli mülteci hareketleri ise; Kırımdan kaçan yaklaşık dört milyon Çerkez ve Tatar mültecileri ile Rusya'da gerçekleşen Bolşevik Devrimi sonucu Rus, Ermeni ve Rumlardan oluşan nüfus hareketliliğidir (Ergüven & Özturanlı, 2013, s. 1011-1012).

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan günümüze, özellikle 1980 sonrasında Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir geçit bölgesi olması sebebiyle, yerinden edilen çok sayıda insanın sığınmayı tercih ettikleri ülkeler arasındadır (İçduygu, Erden, & Gençkaya, 2014, s. 236).

- 1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384.000 kişi,

- 1923-1945 yılları arasında Balkanlardan 800.000 kişi,
- 1933-1945 yılları arasında Almanya'dan 800 kişi,
- 1988 yılında Halepçe katliamından sonra Irak'tan 51.542 kişi,
- 1989 yılında Bulgaristan'dan 345.000 kişi,
- 1991 yılında Birinci Körfez Savaşından sonra Irak'tan 467.489 kişi,
- 1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20.000 kişi,
- 1999 yılında Kosova'da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişi,
- 2001 yılında Makedonya'dan 10.500 kişi, (www.goc.gov.tr).
- 2011-2 Haziran 2016 yılları arasında ise Suriye'de meydana gelen iç çatışma sonucu 2.743.497 kişi, Türkiye'ye göç etmiştir (www.unhcr.org).

Türkiye'ye sığınma talebinde bulunan insanların büyük çoğunluğu Asya ve Afrika kökenlidir. Bu durum, Türkiye'nin imzaladığı Birleşmiş Milletler'in 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde ve daha sonra imzalanan, 1967 tarihli Mültecilerin Statüsüne dair Ek Protokol'de belirttiği coğrafi sınırlama şartına aykırılık teşkil eder. Türkiye, imzaladığı Birleşmiş Milletler'in 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci tanımı yapılırken "Avrupa'da meydana gelen olaylar" ile coğrafi sınırlama, "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ile de tarihi sınırlama yapılmıştır. 1967'de Mültecilerin Statüsüne dair Ek Protokol ile birlikte tarih sınırlaması kaldırılmış, ancak coğrafi sınırlama devam etmiştir (İçduygu, Erden, & Gençkaya, 2014, s. 236)

Bu koşullar, uluslararası koruma ihtiyacı içindeki bireylerin, hukuki statüsünün belirlenmesi amacıyla farklı tanımların oluşmasına neden olmuştur. Bunlar; mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici korumadır.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü mülteciyi: *"Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statü"* olarak tanımlar.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yapılan şartlı mülteci tanımı: *"Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek"*

istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statü” şeklindedir.

Bu kişilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmalarına izin verilir.

İkincil koruma; *“Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek; işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak; uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statü”* olarak ifade edilir (www.goc.gov.tr).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yapılan tanıma göre geçici koruma; *“Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızdan geçen ve haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara sağlanan koruma.”* şeklinde belirtilmiştir.

Çalışmanın konusunu da oluşturan “yerinden edilmiş Suriyeliler”, Türkiye’de geçici koruma statüsü altında yaşamaktadırlar.

4. SURİYELİLERİN ZORUNLU GÖÇ SÜRECİ

Suriye’de Baas Partisi’ne sadık askerler ve bunları destekleyen milisler ile bu partiyi iktidardan indirmek isteyen Suriye muhalefeti arasında, 2011 yılında başlayan olaylar, birçok kişinin hayatını kaybetmesine veya ülkesini terk ederek komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmasına neden olmuştur.

Yerinden edilmiş Suriyeliler, genel olarak Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır ve Kuzey Afrika’ya sığınmıştır. Türkiye 30.03.2017 tarihi itibarıyla 2,969,669 kişiyle en çok sığınılan ülke olurken, Türkiye’yi sırasıyla Lübnan ve Ürdün takip etmektedir (<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>).

Suriye’nin komşu ülkeleri, yerinden edilmiş Suriyelilere kapılarını açmış ancak artan mülteci sayısının da etkisiyle bu konuda sorunlar yaşanmış ve yerinden edilmiş Suriyeliler kontrollü bir şekilde alınmaya başlanmıştır (Yılmaz, 2013, s. 4). Irak, Ürdün ve Türkiye sınır kapılarında güvenlik önlemi olarak kontrollü bir şekilde yerinden edilmiş Suriyelileri kabul ederken, sadece Lübnan sınırlarını tamamen açmıştır (www.hrw.org).

BMMYK’den elde edilen, ülkesinden ayrılan kayıtlı Suriyeliler’in yaşlara ve cinsiyetlere göre oranları incelendiğinde en yüksek oranın 18-59 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Kayıtlı Suriyelilerin

%21,6'sı erkekler ve %22,6'sı kadınlar olmak üzere toplamda %44,2'si 18-59 yaş aralığındadır. Bu kişilerin %39'unun 11 yaşın altında olması sorunun önemini göstermektedir. Kayıtlı Suriyelilerin %49,7'si kadinken %50,3'ü erkektir. BMMYK verilerine göre; yerinden edilmiş Suriyelilerin %10'u (493.827 kişi) kampta yaşarken, %90'nı (4.349.517 kişi) kamp dışında yaşamaktadır. Kampta yaşayan 60+ yaş dışında tüm yaş aralıklarında erkeklerin fazlalığı dikkat çekerken, kamp dışında yaşayan 18-59 yaş aralığındaki kadınların fazla olması da dikkat çekici bir diğer unsurdur.

Pek çoğunu kadın ve 11 yaş altı çocukların oluşturduğu yerinden edilen Suriyeliler, gelecek kaygısının yanında; sağlık, barınma ve yiyecek gibi hayati ihtiyaçlarını karşılamaya çalışarak hayatta kalma mücadelesi vermektedir. Suriye'de iç savaşın devam etmesi Suriyelilerin ülkelerini terk etmeye devam etmesine neden olacak ayrıca ülkenin normale dönme süresini uzatacaktır. Dolayısıyla, var olan sorunlara yenileri eklenecek, ülkelerini terk eden Suriyelilerin geri dönme ihtimali de azalacaktır.

5. SURİYE'DEKİ İÇ SAVAŞIN TÜRKİYE'YE YANSIMALARI

Türkiye, dünyanın en büyük insani ve güvenlik krizlerinden birini oluşturan Suriye'deki iç savaş nedeniyle göç alan ülkelerin başında gelmektedir. 29 Nisan 2011 tarihinde Suriye'den Türkiye'ye giriş yapan 252 kişiyle başlayan göç dalgası ardı arkası kesilmeden devam etmiş ve hâlihazırda 2 milyonu aşkın yerinden edilmiş Suriyeliler Türkiye'ye giriş yapmıştır (Kap, 2014, s. 30; Dinçer & öte, 2013, s. 7).

Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikası ile birlikte 2011'de Türkiye'ye giriş yapmaya başlayan yerinden edilmiş Suriyelilerin sayısı her yıl artmıştır. 2012 yılında 14.237 olan geçici koruma kapsamındaki yerinden edilmiş Suriyeliler, 2013'te 224.655 kişiye yükselmiş ve asıl sızramayı 2013-2015 yılları arasında yaparak 2.503.549 kişiyi bulmuştur. Yerinden edilmiş Suriyeliler, 2016 ve 2017 yıllarında da geçici koruma kapsamına alınmaya devam etmiş ve 06.04.2017 tarihi itibarıyla sayıları 2.973.980 kişiye yükselmiştir (http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-oruma_363_378_4713B).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden elde edilen, biyometrik verileri alınarak kayıt altına alınan yerinden edilmiş Suriyelilerin yaş ve cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde, özellikle 14 yaş altı çocukların 1 milyonun üzerinde olması; barınma, sağlık, beslenme, güvenlik ve eğitim gibi sorunlara neden olmaktadır. Türkiye, ülkelere sığınan Suriyelilere, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından insani yardım ve koruma sağlanmaktadır. Ancak bu koruma ve yardım, yerinden edilmiş Suriyelilerin sadece bir kısmına verilmektedir.

Türkiye sınırları içerisindeki 259.945 Suriyeli barınma kampında yaşarken, 2.483.552 Suriyeli kampın dışında yaşamaktadır. Bu veriler sorunun ciddiyetini gözler önüne sermektedir. Barınma kamplarında AFAD idaresinde, kamu kurum ve kuruluşları ile Türk Kızılay'ı tarafından barınma, yiyecek, sağlık, güvenlik, sosyal aktivite, eğitim, ibadet, tercümanlık ve diğer hizmetler verilmektedir.

(Yılmaz, 2013, s. 7). Ancak, yerinden edilmiş Suriyelilerin büyük bir kısmı geçici barınma merkezlerinde yaşamamaları dolayısıyla söz konusu hizmetlerden tam anlamıyla yararlanamamaktadır.

6. YERİNDEN EDİLMİŞ SURIYELİLERİN TÜRKİYE'DEKİ HUKUKİ DURUMU

Suriyeliler, ülkelerindeki iç karışıklık nedeniyle acil bir önlem olarak Türkiye'ye sığınmışlardır. Türkiye, yerinden edilmiş Suriyelilerin kalış sürecini kısa süreli olarak tahmin ettiği için "misafir" tanımlamasını yaparak gerekli tedbirleri almış; barınak, yiyecek, hijyen gibi temel ihtiyaçlarını karşılamıştır. (Kaya & Eren, 2015, s. 27).

Türkiye'nin taraf olduğu Uluslararası Göç Hukuku'na göre Avrupa dışından gelenleri mülteci olarak kabul etmemektedir. Türkiye, Avrupa dışından gelen sığınma taleplerini 2013 yılına kadar 1994 "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" ile düzenlemiştir. 2013 yılında ise Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu(YUKK) kabul edilmiş ve göç alanında özel bir mevzuat hazırlanmıştır (Kaya & Eren, 2015, s. 30).

2011 yılı Nisan ayından itibaren misafir olarak tanımlanan yerinden edilmiş Suriyeliler, Nisan 2012'de Başbakanlık tarafından yayımlanan 62 sayılı "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge" ile "geçici koruma" statüsü ile Türkiye'de kalmaya devam etmişlerdir (Yılmaz, 2013, s. 8). "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" nun 91. maddesinde, "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir." hükmü bulunmaktadır.

Başbakanlık AFAD Yönetimi Başkanlığı tarafından 11 il valiliğine gönderilen 18 Ocak 2013 tarihli 2013/1 sayılı ve "Suriyeli misafirlerin sağlık hizmetleri" konulu Genelge ile, söz konusu illerde kayıtlı olan yerinden edilmiş Suriyelilerin tedavi giderleri ile ilaç ve protez giderlerinin Sağlık Uygulama Tebliği'ne göre kayıtlı olduğu il Valiliğine faturalandırılması ve sevk zincirine göre başka yerlere sevk edilmesi gerektiği bildirilmiştir.

Geçici korumanın ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesi ve uygulanması için, 22 Ekim 2014 tarihinde "Geçici Koruma Yönetmeliği" yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik ile birlikte, Suriye'den zorunlu göçe maruz kalarak ülkeye giriş yapan kişilerin hukuki statüleri, hakları ve sorumlulukları da detaylı olarak düzenlenmiştir.

Suriye'den zorunlu göçe maruz kalarak göç edip, Türkiye'de geçici koruma statüsü kazanmış kişilerin hakları, Geçici Koruma Yönetmeliği'nin "Geçici Korunanlara Sağlanacak Hizmetler" başlıklı altıncı

bölümünde düzenlenmiştir. Bu bölümdeki 26. maddeye göre, yönetmelik kapsamındaki yabancılara; sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık hizmetleri sağlanabilmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin "Yükümlülükler" başlıklı yedinci bölümü ise, yönetmelik kapsamındaki yabancıların yükümlülüklerini göstermektedir. Bu yükümlülükler 33. Maddede şu şekilde düzenlenmiştir.

Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılar;

a) Genel Müdürlük tarafından belirlenen ilde, geçici barınma merkezinde veya belirli bir yerde ikamet etmekle,

b) Valilikler tarafından belirlenen şekil ve sürelerde bildirimde bulunmakla,

c) Çalışma durumuna ait güncel bilgileri otuz gün içinde bildirmekle,

ç) Gelir ve taşınmazlarını otuz gün içinde bildirmekle,

d) Adres, medeni hâl ve ailelerindeki doğum ve ölüm gibi kimlik bilgisi değişikliklerinin yirmi iş günü içinde bildirmekle,

e) Diğer kişisel verilerini yetkili makamlara vermekle,

t) Kendilerine sağlanan hizmet, yardım ve diğer imkânlardan haksız olarak yararlandığının tespit edilmesi hâlinde, bedellerini geri ödemekle,

g) Genel Müdürlük veya valilik tarafından yerine getirilmesi istenilen diğer hususlara uymakla, yükümlüdür.

Ayrıca madde 34'te belirtilen davete uyma yükümlülüğüne göre yabancıların ilgili birime davet edilmeleri halinde davete uymaları gerekmektedir(www.goc.gov.tr).

SONUÇ VE ÖNERİLER

19. ve 20. yüzyıl insanlık tarihinin en kanlı dönemi olmuştur. Gelişen kapitalist ekonomik sistem beraberinde savaşları, işgalleri, sömürgeciliği getirmiştir. Buna yaşanan rejim değişikliklerinin de eklenmesiyle birçok insan yaşadıkları ülkeleri terk etmek zorunda kalmıştır. Yaşanan yerinden edilmenin çok büyük boyutlara ulaşmasıyla çözüm arayışları başlamıştır. Mültecilik sorununun baş göstermesinin ana kaynağı olan Avrupa, bu soruna çözüm adımların atılmasında da baş aktör rolünü üstlenmiştir.

Türkiye 1980 sonrasında birçok yerinden edilen bireylerin göçüne mazur kalmıştır. Bunun temel sebebi 1980 sonrası Ortadoğu'da meydana gelen iç karışılardır. Avrupa Birliği'ne yakın ve sınır olması, Türkiye'nin transit ülke olarak kullanmak amacıyla göç almasına neden olmaktadır. Ayrıca, son yıllarda oldukça zor dönemlerden geçen Ortadoğu ülkeleriyle dinsel ve tarihsel bağın olması,

göçü arttıran diğer bir husustur.

Türkiye'nin kuruluşundan itibaren var olan mültecilik sorununa tam anlamıyla çözüm getirdiğini söyleyemeyiz. Mevzuatta birçok düzenleme yapılmasına, BMMYK ile işbirliği içinde olunmasına rağmen, özellikle coğrafi kısıtlamanın olması yabancıları kayıt dışılığa itmektedir. Dolayısıyla bu durum yabancıların kayıtsız çalışmasına; sağlık, eğitim, barınma gibi birçok temel ihtiyaçtan yoksun kalmasına; sürekli yakalanma kaygısı içinde yaşamasına neden olarak ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Statü belirleme prosedürlerinin uzun olması, ikamet izni verilen illerdeki sorunlar, mültecilere ve sığınmacılara yeni sorunlar çıkarmaktadır.

Bununla birlikte Türkiye, 2011 yılından itibaren yerinden edilmiş Suriyeliler ile ilgili birçok çalışma yapmıştır. Hukuksal eksiklik 2013 Nisan ayında kabul edilen “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” ile giderilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu kanun ile birlikte İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünü kurularak, daha insan ve hak temelli bir kurum oluşturulmuştur. Yeni kanun geçiş ülkesi konumundan hedef ülke konumuna dönüşen Türkiye'nin mevcut durumunu dikkate alarak hazırlanmıştır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda yüzeysel olarak ele alınan geçici koruma, Geçici Koruma Yönetmeliği ile ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliği Uluslararası Hukuk ve AB mevzuatına uyumlu düzenlemeler içermektedir.

Türkiye'ye 2011 yılında giriş yapmaya başlayan ve girişleri hala devam eden yerinden edilmiş Suriyeliler, ilk etapta “misafir” olarak kabul edilmiş, yiyecek, sağlık, güvenlik, sosyal aktivite, eğlence, eğitim, ibadet, tercümanlık ve temizlik hizmeti sağlamıştır. Türkiye'ye sığınan Suriyelilere, Nisan 2012'de Başbakanlık tarafından yayımlanan 62 sayılı "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge" ile “geçici koruma” statüsü verilmiştir.

Geçici Koruma Yönetmeliği ile birlikte hakları ve yükümlülükleri hakkında kesin ve ayrıntılı düzenlemeler yapılan Geçici koruma kapsamındaki yabancılara, sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık hizmetleri gibi haklar verilirken, birtakım yükümlülükte düzenlenmiştir.

Türkiye 2011 yılından itibaren maruz kaldığı Suriyelilerin göçüne, insan haklarının korunması ve insan haklarına saygı bağlamında gerekli önlemleri almış, uyguladığı açık kapı politikası ile örnek bir davranış sergilemiştir. Yeterli düzeyde olmamasına rağmen, eksik olan uluslararası göçe ilişkin hukukunda düzenlemelerde bulunmuştur.

Çalışma kapsamında verilen bilgiler ışığında, yapılacak olan hukuki düzenlemelerde aşağıdaki önerilerin dikkate alınması, yaşanan sorunun çözümünde ve eksiklerin giderilmesinde faydalı olabilir.

Türkiye; “misafir” olarak nitelendirdiği ve “geçici koruma” statüsü verdiği Suriyelilerin siyasal, sosyal

ve ekonomik alanda var olan sorunlarına yönelik kısa vadeli çözümler üretmektedir. Ancak; Suriye'deki iç karışıklık ve Türkiye'deki Suriyelilerin tutumları dikkate alındığında kalış sürelerinin uzayacağı aşikârdır. Dolayısıyla, Suriyelilerin Türkiye'deki kalış süreleri hususunda gerçekçi tespitler yapılmalı ve politika belirleyiciler bu tespitler doğrultusunda orta ve uzun vadeli çözümler üretmelidir.

Çocuk ve genç nüfusun yoğunluğu, eğitim ve sağlık alanlarında yeni düzenlemelerin getirilmesini gerektirmektedir. Ayrıca, dil sorununun çözümü için eğitim verilmeli, sadece çocukların değil yetişkin kesiminde bu eğitimden faydalanmasının sağlanması hususunda çalışmalar yürütülmelidir. Hem devlet hem toplum üzerindeki yükün azaltılması adına çalışma hakkıyla ilgili mesleki eğitim sunulmalıdır. Aksi halde söz konusu kişilerin suç ekonomisinin bir parçası haline gelmesi kaçınılmaz bir son olarak karşımıza çıkacak ve bu durum, daha yüksek toplumsal maliyetlere neden olacaktır.

Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin tamamı kayıt altına alınmalıdır. Suriyelilerin Türkiye'de kayıt dışı yaşamaları yerel halk üzerinde güvenlik sorunu yaratmaktadır. Yerel halk arasında Türkiye'de kayıt dışı yaşayan Suriyelilere, kimlik tespiti yapılamayacağından dolayı hukuka aykırı davranışlarının cezai bir işleme tabii olmayacağı inancı hâkimdir. Bununla birlikte, Suriyelilerin Türkiye'de kayıt dışı yaşamaları, kayıt dışı istihdam edilmelerine neden olmaktadır. Dolayısıyla, Suriyeliler kötü koşullarda ve düşük ücretle çalışmak zorunda kalırken, işverenlerin düşük ücretle işçi istihdam etmek istemeleri nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının aleyhine bir durum söz konusu olmaktadır.

Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin sağlık, eğitim gibi zorunlu ihtiyaçlarının karşılanmasında nitelikli işgücüne sahip Suriyelilerin istihdam edilmeleri sağlanmalıdır. Böylelikle nitelikli işgücünden daha verimli yararlanılabilmenin yanı sıra, Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin zorunlu ihtiyaçları da karşılanabilecektir. Ayrıca, nitelikli işgücüne sahip Suriyelilerin Türkiye'de kalmaya özendirilmesi, Türkiye'nin sahip olduğu beşeri sermayeyi artıracaktır.

Suriyelilerin Türkiye'de karşılaştıkları ekonomik ve sosyal sorunlar ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları üzerinde yarattıkları ekonomik ve sosyal sorunların çözümü adına yerel yönetimlerin yetkileri arttırılmalıdır. Yerel yönetimler etki alanlarındaki haklın karşı karşıya kaldığı sorunları merkezi yönetime oranla daha net görebilmektedir. Bu nedenle, daha sağlıklı ve daha kalıcı çözümler üretecektir. Ancak, yerel yönetimlerin işlemleri sıkı bir denetime tabii tutulmalı ve verilen yetkinin amacı dışında kullanılması önlenmelidir.

Sınır illerinde bozulan sosyo-ekonomik düzen yeniden sağlanmalıdır. Ayrıca, Suriyelilerin Türkiye'ye düzensiz dağılımları önlenmelidir. Bu nedenle, sınır kapılarının bulunduğu iller dışında, diğer illerde de Suriyeliler için yaşam alanı oluşturulmalıdır. Suriyelilere düzenli yerleşim yerleri sağlanması; dilencilik, kötü yaşam koşulları, kadın ve çocuk istismarları, güvenlik vb. sorunların çözümüne yönelik çalışmalara katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Altınışik, Ç. - Yıldırım, A. Ş. (2002). *Mülteci Haklarının Korunması*, Ankara Barosu Yayınları, Ankara.
- BM Mülteciler Yüksek Komiserliği. *Sınırı Aşan İnsanlar*, Mülteciler, <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=72> , Erişim Tarihi: 17.5.2016.
- BMMYK, (2005). *İltica ve Göç Mevzuatı* (Ed: K. Ay – S. Baykal), İltica ve Göç Konulu Avrupa Birliği Eşleştirme Projesi, Ankara.
- Çeçen Cumhuriyeti İçkerya. *Mülteci Hukuku'nun Tarihsel Gelişimi*, Mülteciler. <http://www.waynakh.com/tr/multeci-hukuku-nun-tarihsel-gelisimi/>, Erişim Tarihi: 15.5.2016.
- Çelikel, A. - Şanlı, C. (2007). *Türk Milletler Arası Özel Hukuk Mevzuatı (12 b.)*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Dinçer, O. B. – Vittoria, F. - Ferris, E. - Karaca, S. – Kirişçi, K. – Çarmıklı, E. Ö. (2013). *Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye: Sonu Gelmeyen Misafirlik*, Brooking Enstitüsü & Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara.
- Ekşi, N. (2010a). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Abdolkhani ve Karimnia-Türkiye Davası: Mülteci ve Sığınmacı Hukuku Açısından Değerlendirme*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Ekşi, N. (2010b). *Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Ergüven, N. S. - Özturanlı, B. (2013). *Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye*, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), 1007-1061.
- Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği (2015). *İnsan Odaklı Mülteci Politikaları Mümkün*, Dünya'dan Yayınlar, <https://tr.boell.org/tr/2015/11/06/insan-odakli-multeci-politikalari-mumkun>, Erişim Tarihi: 30.07.2016.
- Human Rights Watch (2013). *Iraq/Jordan/Turkey: Syrians Blocked from Fleeing War*, News <https://www.hrw.org/news/2013/07/01/iraq/jordan/turkey-syrians-blocked-fleeing-war>, Erişim Tarihi: 10.05.2016.
- İçduygu, A. - Aksel, D. B. (2012). *Türkiye'de Düzensiz Göç*, Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Yayınları, Ankara.
- İçduygu, A. - Erden, S. - Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2013: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi dönüşümlere*, Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi Yayınları, İstanbul.
- İHH İnsani Yardım Vakfı. (2009). *Mülteciler Sorunlar Tanıklar ve Çözüm Önerileri*, İHH İnsani Yardım Vakfı Yayınları, İstanbul.
- İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği. *Mülteci Kadınlar İki Kat Sorunlu*, Mültecilik, <http://www.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/makaleler/8/multeci-kadinlar-iki-kat-sorunlu/915>, Erişim Tarihi: 30.06.2016.

- Kalaycı, S. (2014). *Sığınmacıların Korunmasına Yönelik Türk Sivil Toplum Kuruluşları*, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Kap, D. (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları, *Akademik Perspektif*, 1 (Aralık), 30-35.
- Kartal, B. - Başçı, E. (2014). Türkiye'ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 275-299.
- Kaya, İ. - Eren, E. Y. (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri*, SETA Yayınları, İstanbul.
- Nurcan, E. S. (2012). *Mülteciler: Yerleşemeyen, Gidemeyen ve İstenmeyen İnsanlar*, Academia http://www.academia.edu/3460308/M%C3%BClteciler_Yerle%C5%9Femeyen_Gidemeyen_ve_%C4%B0stenmeyen_%C4%B0nsanlar, Erişim Tarihi: 04.07.2016.
- Özcan, M. (2005). *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı*, Uluslar Arası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. *Geçici Koruma Yönetmeliği*, Ulusal Mevzuat, <http://www.goc.gov.tr/files/files/20141022-15-1.pdf>, Erişim Tarihi: 05.06.2016.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. <http://www.goc.gov.tr/files/dokuman19.pdf>, Erişim Tarihi: 20.05.2016.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. *Mülteci*, Göç: Uluslararası Koruma http://www.goc.gov.tr/icerik6/multeci_409_546_549_icerik, Erişim Tarihi: 25.05.2016.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. *Uluslararası Koruma Çeşitleri*, Göç: Uluslararası Koruma, http://www.goc.gov.tr/icerik6/uluslararasi-koruma-cesitleri_409_546_548_icerik, Erişim Tarihi: 20.05.2016.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. *Vatansız Kişilere Tanınan Haklar ve Güvenceler*, Göç: Vatansızlar, http://www.goc.gov.tr/icerik3/vatansiz-kisilere-taninan-haklar-ve-guvenceler_409_421_535, Erişim Tarihi: 22.05.2016.
- TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu. (2010). *İnsan Hakları Işığında Türkiye'de Bulunan Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenlerin Sorunları* (Ed: M. Firih), TCMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Ankara.
- Uluslararası Göç Örgütü. (2009). *Göç Terimleri sözlüğü* (Ed: B. Çiçekli), Uluslararası Göç Örgütü Yayınları, Cenevre.
- UNHRC (2016). *Syria Regional Refugee Response*, Inter-agency Information Sharing Portal, United Nations High Commissioner for Refugees: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>, Erişim Tarihi: 11.06.2016.

UNHRC. *Türkiye'deki Mülteci Statü Belirleme Prosedürleri*, Türkiye'de UNHRC, [http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/procedures_leaflet_tr\(2\).pdf](http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/procedures_leaflet_tr(2).pdf) Erişim Tarihi: 25.06.2016.

OHCHR. *Human Rights and Refugees*, Documents: Publications, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet20en.pdf>, Erişim Tarihi: 20.06.2016.

Wikipedia. *Suriye* Wikipedia Özgür Ansiklopedi, https://tr.wikipedia.org/wiki/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1, Erişim Tarihi: 10.05.2016.

Yılmaz, H. (2013). *Türkiye'de Suriyeli Mülteciler*, İstanbul: İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği.

Yararlanılan Kanunlar ve Yönetmelikler

İskân Kanunu (MÜLGA) (1934), T.C. Resmi Gazete, 2733, 21.05.1934.

İskân Kanunu (2006), T.C. Resmi Gazete, 26301, 26.09.2006.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013), T.C. Resmi Gazete, 28615, 11.04.2013.

5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet Ve Seyahatleri Hakkında Kanun(1950), T.C. Resmi Gazete, 7564, 24.07.1950.

Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (1994), T.C. Resmi Gazete, 22127, 30.11.1994.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu(2013), T.C. Resmi Gazete, 28615, 11.4.2013.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu(2006), T.C. Resmi Gazete, 26200, 16.6.2006.

4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun(2003), T.C. Resmi Gazete, 25040, 6.3.2003.

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 27469, 21.1.2010.

2911 sayılı Toplanma ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu(1983), T.C. Resmi Gazete, 18185, 8.10.1983.

3294 sayılı Sosyal Yardım ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu(1986), T.C. Resmi Gazete, 19134, 29.5.1986.

2644 sayılı Tapu Kanunu(1934), T.C. Resmi Gazete, 2892, 22.12.1934.

5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun(1950),), T.C. Resmi Gazete, 7564, 15.07.1950.

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası.

1951 Cenevre Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (Türkiye 29 Ağustos 1961 tarihli ve 359 sayılı onay kanunu ile katılmıştır).

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü (Türkiye 1 Temmuz 1968 tarihli ve 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile katılmıştır).